

Bruxelles, 27. svibnja 2019.
(OR. en)

9127/19

AUDIO 75

ISHOD POSTUPAKA

Od:	Glavno tajništvo Vijeća
Za:	Delegacije
Br. preth. dok.:	8806/19
Predmet:	Zaključci Vijeća o poboljšanju prekogranične cirkulacije europskih audiovizualnih djela s naglaskom na koprodukcijama

Za delegacije se u prilogu nalaze Zaključci Vijeća o poboljšanju prekogranične cirkulacije europskih audiovizualnih djela s naglaskom na koprodukcijama, kako ih je Vijeće (obrazovanje, mladi, kultura i sport) usvojilo na sastanku 23. svibnja 2019.

**Zaključci Vijeća o poboljšanju prekogranične cirkulacije
europskih audiovizualnih djela s naglaskom na koprodukcijama**

VIJEĆE EUROPSKE UNIJE,

PODSJEĆAJUĆI

na politički kontekst kako je utvrđen u Prilogu I.¹ ovim zaključcima te osobito na plan rada za kulturu za razdoblje 2019. – 2022. donesen 27. studenoga 2018.,

PREPOZNAJE DA

1. Kulturna i jezična raznolikost Europe predstavlja važnu vrijednost za europski audiovizualni sektor. Potpunim iskorištavanjem digitalnih internetskih tehnologija audiovizualni sadržaj može prevladati geografske i jezične prepreke, promičući kulturnu raznolikost i zajedničke europske vrijednosti, čime se potiču osjećaj pripadnosti zajedničkom kulturnom prostoru te konkurentnost europskog audiovizualnog sektora.
2. Audiovizualna djela, osobito filmovi, serije i serijali, namijenjeni i prikazivanju u kinima i audiovizualnim medijskim uslugama, odraz su bogatstva i raznolikosti europskih kultura te su dio naslijeđa koje treba promicati i sačuvati za buduće generacije, koje potom tu zadaću trebaju preuzeti na sebe.

¹ U Prilogu I. navedeni su relevantni dokumenti povezani s dotičnim pitanjima (zakonodavni akti, zaključci Vijeća, komunikacije Europske Komisije itd.).

3. Digitalnim razvojem omogućeno je supostojanje kina i linearnih i nelinearnih audiovizualnih medijskih usluga, što je utjecalo na navike i preferencije publike². Međutim, kina su i dalje glavna platforma za eksploataciju igranih filmova³.
4. Bitni koraci poduzeti su na europskoj razini kako bi se pristupilo rješavanju pitanja audiovizualnog piratstva na internetu, no potrebni su daljnji naponi kako bi se ojačalo kreativno gospodarstvo u digitalnom dobu, zaštitila njegova kulturna raznolikost i osiguralo da više djela bude dostupno ljudima diljem Europe i izvan nje.
5. Općenito, cirkulacija audiovizualnih djela potiče se nacionalnim i međunarodnim mjerama financiranja za promidžbu i oglašavanje, među ostalim tijekom razvojne faze putem različitih digitalnih načina, kao i prikazivanjima na festivalima itd. Europski audiovizualni pravni okvir, osobito Direktiva o audiovizualnim medijskim uslugama, važan je stup u osiguravanju vidljivosti europske audiovizualne proizvodnje u zemljama EU-a.

² Prema podacima Europskog audiovizualnog opservatorija prosječan udio filmova iz EU-a u 37 kataloga zemalja za pretplatu na video na zahtjev (SVOD) u 2017. činio je 20 %. U prosjeku 22 % filmova koji se godišnje proizvedu u EU-u jesu koprodukcije, od 24 % u katalogu Flimmita do 53 % u katalozima za Horizon/UPC Prime. U 27 kataloga Netflix-a u prosjeku je 36 % filmova bilo koprodukcija. Što se tiče filmova koji su proizvedeni i prikazani u kinima u EU-u od 2005. do 2014., 64 % njih bilo je iz EU-a, 16 % iz SAD-a, 15 % međunarodnog porijekla, a 4% ostalog europskog porijekla. Nenacionalne koprodukcije iz EU-a sačinjavale su većinu nenacionalnih filmova iz EU-a u katalozima.

³ Samo je 47 % europskih filmova prikazanih u kinima tijekom istog razdoblja bilo uključeno u najmanje jednu uslugu videa na zahtjev, a zastupljenost europskih filmova iznosila je oko 25 % ukupnog broja filmova na platformama za video na zahtjev. Vidjeti studije 1. i 4. Europskog audiovizualnog opservatorija navedene u Prilogu II.

6. Studije⁴ Europskog audiovizualnog opservatorija pokazuju da su velik udio filmova proizvedenih u EU-u europske koprodukcije te ukazuju na prednosti koprodukcija, točnije na mogućnost da se dopre do veće publike i tržišta u usporedbi s nacionalnim filmovima⁵ te da se upotrijebi više izvora financiranja, uključujući javna sredstva⁶. Nadalje, koprodukcije su rezultat kreativne, financijske i praktične suradnje utemeljene na razmjeni stručnog znanja te se njima grade mostovi između različitih geografskih i jezičnih područja i konteksta, što ima pozitivne učinke i na većinske i na manjinske koprodukcijske partnere te na cjelokupan audiovizualni sektor.
7. Poboljšanje prekogranične cirkulacije audiovizualnih djela putem različitih platformi i kataloga zahtijeva usklađen pristup politikama u tom području, među ostalim u odnosu na upotrebu novih tehnologija poput umjetne inteligencije.

⁴ Vidjeti studije od 1. do 3. u Prilogu II.

⁵ Koprodukcije su činile 24 % ukupne europske proizvodnje između 2005. i 2014., ali udio u prodanim ulaznicama na svjetskoj razini za koprodukcije iznosio je 50,3 % sveukupnih prodanih ulaznica za europske filmove (56,9 % za filmove iz EU-a), što neznatno premašuje iznos za prodane ulaznice za isključivo nacionalne filmove. U prosjeku broj prodanih ulaznica za europske koprodukcije triput je veći od prodanih ulaznica za isključivo nacionalne filmove.

⁶ Vidjeti studiju 4. u Prilogu II.

8. Regulatorni okvir primjeren svrsi i komplementarnost različitih izvora financiranja potrebni su kako bi se potaknuli visokokvalitetno stvaralaštvo i proizvodnja u audiovizualnom sektoru, uzimajući u obzir specifičnosti audiovizualnih tržišta i njihove kapacitete, postojeće politike potpora i mjere na nacionalnoj razini te specifičnosti mehanizama financiranja i licenciranja za određena audiovizualna djela, koji se često temelje na isključivom teritorijalnom licenciranju. Najčešće nacionalni filmski fondovi s različitim programima potpore i različitim vrstama bespovratnih sredstava, zajmova, fiskalnih poticaja i europskih mehanizama financiranja mnogostranih projekata, poput potprograma MEDIA i Eurimages, audiovizualnom sektoru pružaju ključne resurse za projekte. Dok se novi alati za financiranje ispituju i razvijaju, preprodaja javnim i privatnim radiotelevizijskim kućama te distributerima iz različitih zemalja kao i ulaganja tih kuća i distributera i dalje su ključni za financiranje europskog filma⁷. Na regionalnoj i europskoj razini u okviru javnih sredstava razvile su se veće financijske mogućnosti, među ostalim poticaji za proizvodnju i programi za manjinske koprodukcije.
9. Europski audiovizualni sektor karakteriziraju geografske i/ili jezične specifičnosti, što može uzrokovati fragmentaciju tržišta. Kako bi se to riješilo, koprodukcijama se može ojačati međunarodna cirkulacija audiovizualnih djela te se može doprinijeti poboljšanju sposobnosti nacionalne proizvodnje i distribucije kao i povećanju konkurentnosti i vidljivosti nacionalne audiovizualne proizvodnje.
10. Zastupljenost koprodukcija na filmskim festivalima potencijalni je način osiguravanja vidljivosti kvalitetnih djela i poboljšanja njihove cirkulacije. Filmski festivali također imaju važnu ulogu u poticanju suradnje (npr. razmjenom resursa te znanja i iskustva) različitih aktera u vrijednosnom lancu.

⁷ Preprodaje radiotelevizijskim kućama i distributerima na različitim državnim područjima ukupno su iznosile 41 % kumulativnog obujma financiranja na uzorku 445 europskih igranih filmova. Vidjeti studiju 5. u Prilogu II.

ISTIČUĆI U TOM KONTEKSTU DA

11. Skupina stručnjaka za otvorenu metodu koordinacije za cirkulaciju europskih filmova uspostavljena je u okviru plana rada za kulturu za razdoblje 2015. – 2018. Preporučila je da se potiče povećanje ulaganja u koprodukcije poticajima za koprodukcije u nacionalnim pravnim okvirima i programima potpore u audiovizualnom sektoru, uključujući podupiranje bilateralnih fondova za koprodukcije ili zajednički razvoj. Također je preporučila da se potiču koprodukcije među raznim partnerima iz širokog raspona država članica.
12. U kontekstu plana rada za kulturu za razdoblje 2019. – 2022. nova skupina stručnjaka za otvorenu metodu koordinacije usredotočit će se na koprodukcije u audiovizualnom sektoru. Rad skupine nadovezat će se na rad skupine stručnjaka za otvorenu metodu koordinacije za cirkulaciju europskih filmova te se očekuje da će detaljnije procijeniti pitanje koprodukcija, među ostalim sa zemljama izvan EU-a, te Vijeću podnijeti izvješće s konkretnim preporukama.
13. S obzirom na navedeni razvoj događaja, potrebno se usredotočiti, u okviru postojećih resursa, na dva pravca djelovanja, a to su:

A. DIREKTNE MJERE ZA POTICANJE KOPRODUKCIJA

VIJEĆE EUROPSKE UNIJE

NAGLAŠAVA DA

14. I većinski i manjinski koprodukcijski partneri imaju koristi od mogućnosti koje im pruža suradnja u smislu financiranja, tehničke opreme, stručnosti i znanja, visokih vrijednosti u proizvodnji i poboljšane cirkulacije slijedom koprodukcije.

15. Nacionalni filmski fondovi, instituti i agencije, često u kontekstu koprodukcijskih sporazuma, znatno doprinose razvoju i oglašavanju koprodukcija u Europi podupirući ih u svim fazama (razvoj, proizvodnja i distribucija).
16. Potprogram MEDIA za razdoblje 2014. – 2020. obuhvaća brojne različite programe i mjere financiranja kojima se potiču i podupiru europske koprodukcije. U okviru izravne potpore koprodukcijama potprogramom se obuhvaća djelovanje međunarodnih koprodukcijskih fondova, posebne mjere u dijelu naslovljenom „Razvoj” (financiranje pojedinačnih i skupnih projekata) i dijelu „Televizijski programi” te potpora za distribucijske strategije kojima se poboljšava cirkulacija financiranih djela.
17. Dok se dvostranim koprodukcijskim ugovorima ili sporazumima olakšava pristup nacionalnim sustavima financiranja i potpore, Konvencijom Vijeća Europe o filmskoj koprodukciji (1992., revidirana 2017.) pružaju se sveobuhvatan pravni okvir i standardi za mnogostrane koprodukcije i dvostrane koprodukcije među strankama koje nisu sklopile dvostrani ugovor.
18. Eurimages, fond Vijeća Europe za potporu kulturi, vrlo je važan instrument za pružanje financiranja koprodukcijama i relevantan je za distribuciju i eksploataciju dugometražnih igranih filmova, animiranih filmova i dokumentarnih filmova.
19. Koprodukcijama među zemljama koje su geografski i/ili kulturološki bliske u nekim se slučajevima poboljšala praksa strukturirane suradnje duž vrijednosnog lanca.
20. I europske i međunarodne koprodukcije, najčešće uz potporu navedenih regionalnih, nacionalnih i europskih fondova, pokazale su poboljšani potencijal za cirkulaciju te su vrlo često nagrađivane najprestižnijim svjetskim filmskim nagradama i priznanjima.

21. Producenti u strukturi i procesu međunarodne koprodukcije sve više iskorištavaju nove mogućnosti koje pruža digitalno okruženje.
22. Različiti administrativni zahtjevi javnih tijela za financiranje i razna pravila na regionalnoj, nacionalnoj i europskoj razini ponekad mogu biti izazov za koprodukcijske partnere u tehničkom, umjetničkom i financijskom pogledu.
23. Iako je područje primjene ovih zaključaka ograničeno na koprodukcije među europskim zemljama, važno je istaknuti sve veće zanimanje europskog audiovizualnog sektora za koprodukcije s ključnim neeuropskim zemljama. Osim što se tako uključuju talenti iz cijelog svijeta, stvara se i velik potencijal za povećanje međunarodne cirkulacije koproduciranih europskih djela.

POZIVA DRŽAVE ČLANICE I KOMISIJU DA U OKVIRU SVOJIH NADLEŽNOSTI

24. nastave poticati europske koprodukcije među zemljama različitih audiovizualnih kapaciteta i/ili među zemljama s ograničenim jezičnim ili geografskim područjem, kao i cirkulaciju i vidljivost tih djela;
25. pojačaju svoje napore kako bi razmjenjivale dobru praksu i pronašle rješenja za administrativno pojednostavljenje, usklađenost i transparentnost pravila za različita javna sredstva, među ostalim s pomoću digitalnih tehnologija, kako bi se dodatno olakšale europske koprodukcije;
26. pri osmišljavanju programa potpore u obzir uzimaju mogućnost poboljšanja cirkulacije, promidžbe i eksploatacije filmova i razmotre procjenjivanje svojih programa javnog financiranja s obzirom na jasne ciljeve koji se odnose na kvalitetu sufinanciranih djela i njihov potencijal za cirkulaciju unutar EU-a;

27. potiču sve dionike, uključujući pružatelje internetskih usluga, da s javnim tijelima i nositeljima prava razmjenjuju podatke o publici te da iskoriste te podatke kako bi upoznale i bolje razumjele svoju publiku u cilju prilagodbe programâ potpore u skladu s time.

POZIVA DRŽAVE ČLANICE DA

28. razmotre provedbu programâ potpore, uključujući programe za manjinske koprodukcije, radi dopune privatnog financiranja i europskih financijskih instrumenata, kako bi se potaknula proizvodnja i promidžba europskih djela na svim platformama;
29. dodatno podupru regionalne i nacionalne fondove u njihovoj ključnoj ulozi u olakšavanju koprodukcija, osiguravajući, kada je to moguće, komplementarnost s mjerama potpore;
30. upotrebljavaju nove tehnologije u digitalizaciji postupka sklapanja ugovora i financiranja u cilju pojednostavljenja pristupa financiranju, osiguravanja učinkovitije i transparentnije upotrebe javnog novca te smanjenja broja pravnih poteškoća povezanih s koprodukcijom;
31. istaknu ulogu neovisnih producenata u koprodukcijskom postupku.

POZIVA KOMISIJU DA

32. istraži načine daljnjeg razvoja, promicanja i pojednostavljenja mogućnosti financiranja za koprodukcije u okviru potprograma MEDIA;
33. promiče mjere za postizanje bolje vidljivosti i cirkulacije europskih audiovizualnih djela, uz istodobno osiguravanje jednakih uvjeta kojima se u obzir uzimaju geografske i jezične posebnosti država članica u smislu kapacitetâ u pogledu proizvodnje, distribucije i publike;
34. razmotri mogućnosti za povećanje vidljivosti svih koprodukcijskih partnera, odnosno većinskih i manjinskih partnera, za djela koja se podupiru potprogramom MEDIA;

35. predstavi, u suradnji s Europskim audiovizualnim opservatorijem, procjenu koprodukcija u Europi, uključujući popis mogućnosti za pristup tržištu za koprodukcije, te predloži načine za jačanje njihove suradnje;
36. ojača svoju suradnju, strukturirani dijalog o politikama i razmjenu najboljih praksi s relevantnim regionalnim i nacionalnim tijelima, europskim filmskim agencijama, Europskom agencijom ravnatelja filmskih fondova i centara (EFADs), kao i s Vijećem Europe, a posebno njegovim fondom Eurimages i Europskim audiovizualnim opservatorijem, te istraži moguće sinergije i mogućnosti za suradnju i obavijesti države članice o rezultatima tih razmjena;
37. istraži mogućnosti za podupiranje inicijativa kao što su kreativni laboratoriji ili sobe za pisanje, u kojima producenti, pisci i režiseri mogu zajedno raditi na razvoju koprodukcija;

B. PODUPIRANJE ODRŽIVOG EKOSUSTAVA ZA KOPRODUKCIJE

VIJEĆE EUROPSKE UNIJE

NAGLAŠAVA DA

38. Potencijal europskih koprodukcija može se dodatno iskoristiti održavanjem ekosustava kojim se potiču i promiču koproducirana djela u cijelom vrijednosnom lancu. To uključuje provedbu mjera kojima se neizravno podupiru koprodukcije, ali i olakšavanje suradnje u fazi pisanja scenarija i razvoja, te distribuciju koproduciranih djela i pristup tim djelima nakon njihova prikazivanja.
39. Prema preporuci stručne skupine za otvorenu metodu koordinacije u vezi s općenitom cirkulacijom europskih filmova, kako bi se povećala cirkulacija, potrebno je poduzeti mjere u područjima kao što su promidžba, kina, festivali, video na zahtjev, podaci o publici, programi potpore, suradnja u području politika, pristup financiranju i praćenje rezultata javnog financiranja.

40. Potrebno je osigurati transparentnost financijske potpore pružene koprodukcijama. Osobito bi informacije o izravnom i neizravnom javnom financiranju koje su ostvarili koprodukcijski projekti iz različitih izvora – (pod)nacionalnih ili europskih – trebale biti dostupne javnim tijelima financiranja.
41. U okviru potprograma MEDIA, neizravne mjere kojima se potiču koprodukcije uključuju osposobljavanje, pristup tržištima i međunarodne aktivnosti umrežavanja kojima se potiče i povećava kapacitet za prekograničnu suradnju.
42. Distribucija i eksploatacija ključne su faze u kojima se stvara publika za koproducirana djela. Mrežom „Europa Cinemas”, koja se financira u okviru potprograma MEDIA, pruža se značajna potpora prikazivanju nenacionalnih europskih filmova. Međutim, potrebno je uložiti dodatne napore kako bi se osiguralo da se koproducirana djela šire distribuiraju, eksploatiraju i promiču na međunarodnoj razini na svim distribucijskim kanalima i platformama. Konkretno, suradnja u promicanju koproduciranih djela ključna je za osiguranje njihova međunarodnog uspjeha.
43. Audiovizualne politike obično su usredotočene na pružanje visokokvalitetnog sadržaja koji je kulturno i jezično raznolik. Ključno je stvoriti publiku za visokokvalitetna, originalna i inovativna europska audiovizualna djela i podupirati vidljivost takve vrste sadržaja i pristup tom sadržaju. Prema podacima Europskog audiovizualnog opservatorija postoji značajan nesrazmjer između broja prikazanih europskih filmova i ukupnog broja prodanih ulaznica za te filmove te je stoga ključno ojačati veze između filmova i njihove ciljane publike.
44. U pogledu distribucije audiovizualnih djela putem digitalnih platformi, važno je osigurati uravnotežen ekosustav i poštovanje autorskih prava kao način podupiranja kreativnosti.
45. Talent se nalazi u srži europskog audiovizualnog sektora. Ulaganje u djelatnike europskog audiovizualnog sektora, među ostalim u njihovo osposobljavanje, stoga je i dalje preduvjet za konkurentni ekosustav.

POZIVA DRŽAVE ČLANICE I KOMISIJU DA U OKVIRU SVOJIH NADLEŽNOSTI I
POSTOJEĆIH RESURSA

46. Dodatno podupiru audiovizualni sektor i razmotre upotrebu sektorskih programa radi ostvarenja tog cilja.
47. Nastave promicati mjere kojima se pruža neizravna potpora koprodukcijama, uključujući međunarodno umrežavanje, osposobljavanje filmskih djelatnika, razvoj talenata, koprodukcijske radionice, razmjenu dobrih praksi i aktivnosti suradnje, s obzirom na to da suradnički kreativni procesi imaju potencijal za stvaranje visokokvalitetnih i uspješnih projekata.
48. Ocijene bi li bila prikladna uspostava posebnih mjera kojima bi se mladi djelatnici poticali da razvijaju i pokreću svoje prve projekte te tako doprinose razvoju europske kinematografije.
49. Publici olakšaju pristup audiovizualnim djelima i sadržaju s pomoću mjera kojima se potiče šira prekogranična promidžba i distribucija, uključujući razvoj digitalnih tehnologija za sinkronizaciju i titlovanje na što veći broj europskih jezika. To uključuje audiovizualna djela koja su koproduciranje zemlje ili regije čije jezike ne govori velik broj ljudi, s ciljem promicanja jezične raznolikosti uz istodobno svladavanje prepreka koje nastaju zbog jezika ili posebnih potreba.
50. Pojačaju napore kako bi osigurale da se koproducirana djela podupiru i promiču u cijelom vrijednosnom lancu, među ostalim na prekograničnoj razini, i da dopru do što brojnije međunarodne publike.

51. Nastave surađivati na razvoju direktorija europskih filmova, kojim će se dodatno doprinijeti vidljivosti i transparentnosti europskih koproduciranih djela koja su dostupna na internetu.
52. Potiču strukturirani i sveobuhvatni dijalog s najvećim mogućim brojem privatnih dionika, kako bi održale svoju stalnu obvezu u pogledu doprinosa koprodukcijskom ekosustavu i kako bi osigurale komplementarnost izvora financiranja.
53. Uz poštovanje supsidijarnosti, dodatno potiču i podupiru inicijative u pogledu filmske pismenosti u formalnom, informalnom i neformalnom učenju, kojima se mladim Europljanima pružaju kreativne vještine i potiče njihov inovativni potencijal. Filmska pismenost ima ključnu ulogu u uključivanju mladih generacija i omogućavanju mladim generacijama da otkriju i cijene europsku filmsku baštinu i kulturnu raznolikost.

Zakonodavni akti

1. Uredba (EU) br. 1295/2013 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. prosinca 2013. o uspostavi programa Kreativna Europa (2014. – 2020.), SL L 347, 20.12.2013., str. 221.
2. Uredba (EU) 2017/1128 Europskog parlamenta i Vijeća od 14. lipnja 2017. o prekograničnoj prenosivosti usluga internetskog sadržaja na unutarnjem tržištu, SL L 168, 30.6.2017., str. 1.
3. Direktiva (EU) 2018/1808 Europskog parlamenta i Vijeća od 14. studenoga 2018. o izmjeni Direktive 2010/13/EU o koordinaciji određenih odredaba utvrđenih zakonima i drugim propisima u državama članicama o pružanju audiovizualnih medijskih usluga (Direktiva o audiovizualnim medijskim uslugama) u pogledu promjenjivog stanja na tržištu, SL L 303, 28.11.2018., str. 69.

Zaključci Vijeća

4. Zaključci Vijeća o europskoj filmskoj baštini, uključujući izazove digitalnog doba, SL C 324, 1.12.2010., str. 1.
5. Zaključci Vijeća o jačanju europskih sadržaja u digitalnom gospodarstvu, SL C 457, 19.12.2018., str. 2
6. Zaključci Vijeća o planu rada za kulturu za razdoblje 2019. – 2022., SL C 460, 21.12.2018., str. 12.
7. Zaključci sa sastanka Europskog vijeća od 14. prosinca 2017., EUCO 19/1/17.

Preporuke Vijeća

8. Preporuka Vijeća o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje, SL C 189, 4.6.2018., str. 1.

Komunikacije Komisije

9. Komunikacija Komisije o mogućnostima i izazovima europskog kina u digitalnom dobu, 24. rujna 2010., COM (2010) 487 final.
10. Komunikacija Komisije o novoj europskoj agendi za kulturu, 22. svibnja 2018., COM(2018) 267 final.

Međunarodne konvencije

11. Konvencija UNESCO-a od 20. listopada 2005. o zaštiti i promicanju raznolikosti kulturnih izričaja
12. Konvencija Vijeća Europe o filmskoj koprodukciji (revidirana), 30. siječnja 2017.

Studije Europskog audiovizualnog opservatorija

13. How do films circulate on VOD services and in cinemas in the European Union? A comparative analysis, Christian Grece, 2016.
 14. Film production in Europe. Production volume, co-production and worldwide circulation, Julio Talavera Milla, 2017.
 15. YearBook 2017/2018. Key trends. Television, cinema, video-on-demand audiovisual services – the pan-European picture, Francisco Cabrera, Gilles Fontaine, Christian Grece, Marta Jimenez Pumares, Martin Kanzler, Ismail Rabie, Agnes Schneeberger, Patrizia Simone, Julio Talavera, Sophie Valais, 2018.
 16. The legal framework for international co-productions, Francisco Javier Cabrera Blázquez, Maja Cappello, Enric Enrich, Julio Talavera Milla, Sophie Valais, 2018., IRIS Plus.
 17. Fiction film financing in Europe: A sample analysis of films released in 2016, Martin Kanzler, 2018.
-